

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ ΚΑΙ ΔΟΞΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΤΑΚΗ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗ*

Ἡ παρουσία τοῦ Τάκη Βαρβιτσιώτη στὸν χῶρο τῆς ἐλληνικῆς ποίησης δὲν ἔχει περάσει ἀπαρατήρητη, οὔτε ἔχει ἀγνοηθεῖ ἀπὸ τὴν κριτική. Ὡστόσο, οἱ σχετικὲς μὲ αὐτὴν μελέτες δὲν ἐξαντλοῦν τὴν πολύμορφη καὶ πολυεπίπεδη λογοτεχνικὴ προσφορὰ τοῦ ποιητῆ, καθὼς μάλιστα ὁ Βαρβιτσιώτης παραμένει ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐνεργοὺς ἐκφραστὲς ἑνὸς ἀνακαινισμένου καὶ ἀνακαινιστικοῦ λυρισμοῦ στὸ πλαίσιο τῆς σύγχρονης λογοτεχνικῆς δημιουργίας.

Ἡ σύνθεση τοῦ ἔργου τοῦ Βαρβιτσιώτη εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ ἄποψη ἱστορικὴ καὶ καλλιτεχνική, γιατί καλύπτει περισσότερο ἀπὸ μισὸν αἰῶνα οὐσιαστικῆς παρέμβασης σὲ πολλὰ εἶδη τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας: τὴν ποίηση, τὴν κριτική, τὸ δοκίμιο, τὴ μετάφραση. Ἀναμφίβολα, οἱ μεταφράσεις τοῦ Βαρβιτσιώτη —ιδιαίτερα ἔργων τοῦ Σαὶν Τζῶν Πέρς (1959), τοῦ Φεντερίκο Γκαρθία Λόρχα (1964), τοῦ Πάμπλο Νερούντα (1971), τοῦ Ἀλβὲν Μποσχέ (1975)— ἀποτελοῦν κορυφαῖες αὐτόνομες δημιουργίες μέσα στὴν ἐλληνικὴ παράδοση, μὲ τίς ὁποῖες ἐξωτερικεύεται ἓνα λειτουργικὰ ἄρτιο καλλιτεχνικὸ ἰδίωμα. Μὲ τὴ λεπταίσθητη καὶ πολύμορφη δυναμικὴ τους, ἀποτελοῦν πολύτιμες ἀποκρυσταλλώσεις τῆς γλώσσας μας καὶ δημιουργοῦν δυνατότητες ἀπρόβλεπτων καινοτομιῶν γιὰ κάθε ὑποψήφιο μεταφραστή.

Παράλληλα, θὰ πρέπει νὰ ἐξάρουμε τὴ συμβολὴ τοῦ Βαρβιτσιώτη στὸν χῶρο τοῦ δοκιμίου, ποὺ γίνεται αἰσθητὴ μὲ τὰ κείμενά του «Ποίηση καὶ ποιητικά θέματα τοῦ Γ. Σαραντάρη» (1958) καὶ «Φεντερίκο Γκαρθία Λόρχα: ἓνας περιπαθὴς τοῦ ἐνστίκτου» (1964). Στὸ ἔργο τῶν δύο αὐτῶν δημιουργῶν διακρίνουμε μιὰ συναφὴ καὶ συγγενικὴ ἐκφραστικὴ τάση, καὶ μιὰ πειστικὰ ἐξιδανικευμένη ἀντίληψη γιὰ τὴν ποιητικὴ γλώσσα. Ἐπιπλέον, θὰ ὑποστηρίξουμε ὅτι τὸ ἔργο τοῦ παραγνωρισμένου Σαραντάρη συγκαταλέγεται στίς

* Εἰσήγηση γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Τάκη Βαρβιτσιώτη κατὰ τὴν ἀναγόρευσίν του σὲ ἐπίτιμον διδάκτορα τοῦ Τμήματος Φιλολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ἐκφωνήθηκε στὴ Μεγάλῃ Αἵθουσῃ Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὴν 9ῃ Ἰουνίου 1999.

γόνιμες αφορμές του ποιητικού κατορθώματος του Βαρβιτσιώτη και έχει προκαλέσει μιάν «αίθέρια» επιρροή στον νεώτερο όμότεχνο.

Μολοντί η συμβολή του Βαρβιτσιώτη στη μεταφραστική και δοκιμιογραφική παράδοση του τόπου μας θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, η ποιητική του παρουσία συνιστά την ουσιαστικότερη προσφορά του στον πολιτισμό μας. Μέσα από ένα έργο που εκδιπλώθηκε σε εξήντα χρόνια, ο ποιητής εξερεύνησε και έφερε στο φως τις πιο μύχιες κινήσεις της ανθρώπινης ψυχής: το όριο του έρωτα, τη νοσταλγία ενός χαμένου παραδείσου, τη λατρεία της παιδικής αθωότητας, την αναπόληση μιάς χαμένης ευαισθησίας. Στους στίχους του εκτυλίσσεται η έσωτερική βιογραφία κάθε ανθρώπου, οι πόθοι και οι ελπίδες του, οι φόβοι και οι έπιθυμίες, η αγαθότητα και η σεμνότητα του παιδιού που κρύβεται μέσα στο ώριμο άτομο.

Γι' αυτή την κρυφή πραγματικότητα —μια πραγματικότητα που εκδηλώνεται μέσα από τη γλώσσα των όνειρων και τη μεταφορικότητα των συμβόλων— μιλάει στο έργο του ο Βαρβιτσιώτης. Την ποίησή του γενικά χαρακτηρίζει ό,τι θα ονομάζαμε «εύγενή χάρη», μέσα από την οποία το ύφος του λόγου του και η βαθύτητα των στοχασμών του αγγίζουν τις πιο προσωπικές στιγμές της ανθρώπινης ζωής και τις καθιστούν σύμβολα μιάς πάμφωτης αθωότητας. Ό Βαρβιτσιώτης ως ποιητής ανήκει σε μια παράδοση που πηγαίνει πίσω, στον Σολωμό και στον Παλαμά της *Φωνικιάς*, στη συμβολιστική ποίηση της δεκαετίας του '20 και στον Έλύτη. Όστόσο, παρά τις καταβολές του αυτές, ο λόγος του έχει τη δική του ιδιάζουσα δύναμη και αυτονομία, που συνενώνει και μεταστοιχειώνει με απόλυτη ισορροπία τις πηγές του και τον χαρακτηήρα τους. Μέσα στο έργο του συγχωνεύονται άρμονικά ο συμβολισμός και η καθαρή ποίηση, ο υπερρεαλισμός και γενικότερα ο μοντερνισμός, πάνω σε μια βάση άδολου αυθορμητισμού, την άπώτερη καταγωγή του οποίου μία φιλολογική ανάλυση θα εντόπιζε στα δημοτικά τραγούδια και στον αρχαϊκό λυρισμό της Σαπφούς και του Άλκαίου.

Όλλωστε, μέσα στα εξήντα χρόνια κατά τα όποια εξέλιχθηκε ο λόγος του, μεταβλήθηκε και ο γενικότερος προσανατολισμός της ποίησής μας, περνώντας μέσα από διαφορετικές έκφραστικές καταθέσεις και αντίθετικά μεταξύ τους ιδεολογικά ρεύματα. Μπορούμε, όμως, να παρατηρήσουμε ότι και όταν η ποίηση του Βαρβιτσιώτη ήταν καταφανώς πολιτικά στρατευμένη —όπως στα *Δέκα ποιήματα της όργης και του χρόους* (1972-1973) και στο *Δοξαστικό της Έλευθερίας* (1974)—, διατήρησε πάντοτε μια σταθερή όπτική και μιάν άπαρέγκλιτη γραμμή πλεύσης, μιάν έσωτερική «όμοθυμια», θα λέγαμε, που έδινε ακόμη και στις έκρήξεις της όργης μια πρωτόγνωρη έκφραστική δύναμη λυρικού περιεχομένου και διάθεσης. Μια ενδιαφέρουσα, λοιπόν, μελέτη του έργου του θα αποκάλυπτε πώς καταγράφεται αυτή η μεταβαλλόμενη πραγματικότητα του τόπου μας μέσα από τις περιπέτειες της Κατοχής,

τοῦ Ἐμφυλίου καὶ τῆς Δικτατορίας, καὶ μὲ ποιῆς καλλιτεχνικὲς μεθόδους ὁ Βαρβιτσιώτης μετουσίωσε τὴν τραγωδία τῆς ἱστορίας σὲ αἰσθητικὴ λύτρωση.

Σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ πρόσφατα ποιήματά του γράφει:

*Χιόνια καὶ χιόνια
Στὰ κράσπεδα τῆς ἐλπίδας
Γιὰ νὰ τρυγήσουμε τὴ λευκότητα
Γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦμε
Τὴν ἀστραφτερή χρυσαλλίδα
Νὰ σφραγισθοῦν ὀριστικά
Τὰ πένθιμα δώματα
Νὰ ξαναζωντανέψει ὁ θρόλος
Μὲ τὶς ἄσπρες νιφάδες¹.*

Τὸ ποίημα αὐτό, ἀπολογισμὸς καὶ ἀπολογία μιᾶς ὁλόκληρης γενιᾶς, συνοψίζει μὲ τὴ βραχυλογικὴ ἑλλειπτικότητά του τὴν οὐσία τῆς ποιητικῆς προσπάθειας τοῦ Βαρβιτσιώτη. Μιᾶν οὐσία πού συνδέεται μὲ τὰ πιὸ εὐθραυστα καὶ ρευστὰ στοιχεῖα: τὸ χιόνι, τὴ χρυσαλλίδα, τὴν ἐλπίδα — πράγμα πού ἀποτελεῖ τὸ ἀξιοσημείωτο ὀξύμωρο τῆς ποίησης τοῦ Βαρβιτσιώτη· γιατί ἡ ποιητικὴ του κατάθεση καὶ ἡ ὅλη προσωπικὴ του μαρτυρία ἀποσκοποῦν στὸ νὰ μετατρέψουν τὰ ἀδύναμα ὑλικά τῆς καθημερινότητάς μας σὲ σημεῖα ἑνὸς μεγάλου δράματος, πού ἀντιμετωπίζει τὴν ἀνθρωπότητα ὡς σύνολο, ἀναγεννημένην καὶ χωρὶς τίς οὐλὲς τῶν τραγικῶν της περιπετειῶν.

Γράφει καὶ πάλι ὁ ποιητής:

*Προχωρῶ γιὰ ν' ἀρχίσω
Νὰ ξαναρχίσω τὸν ἑαυτό μου
Μέσ' ἀπ' τὸ θάνατο
Νὰ χαρίσω τ' ὄνομά μου
Σὲ μιὰ κατάσταση
Χιονοστιβάδα².*

Ὁ Βαρβιτσιώτης, ἔχοντας γνωρίσει καὶ βιώσει τοὺς ἐφιάλτες καὶ τὸ αἷμα τῆς ἱστορίας, ἐξακολουθεῖ νὰ ὀνειρεύεται καὶ νὰ ἀναπολεῖ τὴν ἀέρινη ζωὴ πού χαρίζει ἡ μεταμόρφωση τῆς ποίησης· τὴν αἰωνιότητα πού πλάθει καὶ διαιωνίζει ἡ συλλογικὴ μνήμη τῶν ἀνθρώπων:

1. Τάκης Βαρβιτσιώτης, *Ὅχι πιά δάκρυα*, Κέδρος, (Ἀθήνα 1998), σελ. 15.

2. *Ὁ.π.*, σελ. 23.

*Βαθιά στη μνήμη μου
 'Ακόμα διασώζονται
 Τοῦ κερανοῦ τὰ μπουμπουνητὰ
 Κάποια φτερά φευγαλέα
 Οἱ σταλακτίτες ἀπὸ ὄνειρα
 Οἱ ἀναλαμπές
 'Ενὸς νυφικοῦ πέπλου
 Τ' ἀγκυλωτὰ ἔχνη
 Τῆς πάλης μὲ τὸ θάνατο
 'Ἡ μέθη τέλος
 Μιᾶς αἰώνιας κίνησης
 Πὸν ἐξωθεῖ πρὸς τὸν οὐρανό³.*

Ἐπομένως, ἂν λάβουμε τὴν πιὸ πρόσφατη ποιητικὴ παραγωγή τοῦ ὥς τὸ σημεῖο ἀφετηρίας γιὰ τὴν ἐξερεύνηση τῆς πλατύτατης ἐνδοχώρας τοῦ ἔργου του, θὰ παρατηρήσουμε ὅτι μιὰ βαθειὰ ἐνότητα δράματος καὶ μιὰ «σύμπνοια» λόγου χωρὶς μεταπτώσεις διαποτίζουν τὴν ποίησή του. Μιὰ σταθερὴ συνιστώσα τῶν στίχων του εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς ἀνθρώπινης φύσης προτοῦ χαθεῖ ἢ ἀθωότητα τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τὸ θάμβος τῆς ματιᾶς της. Ὁ Βαρβιτσιώτης θεωρεῖ ὅτι αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ «θαυμαστικὴ ἐνατένιση» τοῦ κόσμου στοιχειοθετεῖ τὸν ρόλο τοῦ ποιητῆ καὶ τὴ λειτουργία τῆς ποίησης:

*Αὐτὸς ὁ ἅγιος πὸν λέγεται ποιητής
 'Ο ἄνεργος αὐτὸς
 Πὸν διακονεῖ κάποτε στὴ γῆ
 Καὶ κάποτε στὸν οὐρανὸ
 Πάντοτε πανωραῖος καὶ πάντοτε θαλερὸς
 Μὲς στὴν ἀτέρμονη ἰχνηλασία του⁴.*

Ὁ ποιητής, λοιπόν, προσπαθεῖ νὰ ἀκολουθήσει τὰ ἔχνη ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ ἐνὸς δράματος γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ προπορεύεται. Καί, παράλληλα, προσπαθεῖ νὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ψάχνει νὰ βρεῖ τὸν δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς μιὰ χαμένη ἐνότητα, πρὸς μιὰ πρωταρχικὴ πηγὴ ζωῆς ποὺ ἔχουμε χάσει. Ἡ ἰχνηλασία αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία τῆς δημιουργίας του· μέσα ἀπὸ τὸ κυνήγι τοῦ χαμένου τοπίου καὶ τοῦ φθαρμένου δράματος, ὁ ποιητὴς πλάθει τίς καινούργιες λέξεις ποὺ θὰ ἀποτυπώσουν τὴν ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ στὴ μοίρα του:

3. "Ο.π., σ. 30.

4. Τάκης Βαρβιτσιώτης, *Νήματα τῆς Παρθένου*, Κέδρος, (Ἀθήνα 1997), σελ. 119.

*Συνήθισες ν' ἀγαπᾷς ὅ,τι ἀπουσιάζει
Ν' ἀγγαντεύεις τὴν ἄβυσσο ὅπου γεννιέται
Ἡ καινούργια λέξη⁵.*

Πράγματι, τὸ πρῶτιστο μέλημα κάθε δημιουργοῦ εἶναι νὰ «γεννήσει» μὲ τὴ φαντασία καὶ τὴν εὐρηματικότητά του μιὰ λέξη, ποὺ νὰ δηλώνει τὴν οὐσία τοῦ κόσμου ὅταν ἀκόμη ἦταν παρθενικός — ὅταν ἡ ματιὰ τοῦ ἀνθρώπου τὸν ἔβλεπε ἔτσι. Γι' αὐτὸν ἡ τύρβη καὶ ἡ καταστροφή δὲν μποροῦν νὰ ἀγγίξουν τὸν ἐσωτερικὸ πυρήνα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, οὔτε νὰ βεβηλώσουν τὸ μεγάλο κοσμικὸ δράμα ποὺ ἐνσαρκώνει κάθε ἄνθρωπος:

*Εἶν' ἡ στιγμή νὰ ξεκινήσουν τὰ ἱστιοφόρα μας
Ἐπαληθεύοντας ὑποσχέσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μας
Ἀκολουθώντας τὴ ραφωδία τῶν ἀνέμων
Συνεχίζοντας τὸ μεγάλο ποίημα τῆς ἀγῆς⁶.*

Ὁ ποιητὴς ἀντικρύζει τὴν ἀτομικὴ περιπέτεια ὡς ἐκφάνση μιᾶς κοσμικῆς ἐνέργειας, ὅπως ἐκδηλώνεται μέσα ἀπὸ ὅλα τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Γι' αὐτὸν ὑπάρχει μιὰ ἀδιάρρηκτη ἐνότητα ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ στὴ φύση, μιὰ ἐνότητα τὴν ὁποία ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὴν προνομιακὴ θέση τοῦ πνευματικοῦ ταγοῦ καὶ ἐταστικοῦ προφήτη ἐπιτηρεῖ καὶ ἐγγυᾶται:

*Καβαλλάρης ἀγέρωχος
Ὁ ποιητὴς
Ἐκεῖ ψηλὰ
Στὴν ἀπόκρημνη ὄχθη
Ἀδιάκοπα ἐπιτηρεῖ
Τὸ πληγωμένο φῶς
Ἀπὸ τὸ ξίφος του
Τὸν περίπλου τοῦ αἵματός του⁷.*

Ἐδῶ διακρίνεται καθαρὰ ὁ ρόλος ποὺ ἀποδίδει ὁ Βαρβιτσιώτης στὸ πρόσωπο τοῦ ποιητῆ καὶ στὴν καλλιτεχνικὴ δημιουργία γενικότερα. Γι' αὐτὸν ἡ ποίηση ἀποτυπώνει τὴν ἀδιάκοπη πάλη τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἴδια του τὴ φύση, εἶναι μιὰ προσπάθεια γιὰ νὰ κατανοήσει ὁ ἄνθρωπος τὴν ὁμορφιὰ τοῦ τόπου ὅπου

5. Ὁ.π., σελ. 104.

6. Τάκης Βαρβιτσιώτης, *Ἄρωμα ἐνὸς κομήτη*, Ἐκδόσεις Καστανιώτη, Ἀθήνα 1997, σελ. 35.

7. Ὁ.π., σελ. 40.

βρίσκεται και την έσωτερική ώραίότητά του κόσμου στὸν ὁποῖο ζεῖ. Κάθε φαίνόμενο ἔχει τὸν δικό του «μουσικὸ ψίθυρο», ὅπως γράφει, τὸν ὁποῖο ὁ ποιητὴς ἀγωνίζεται νὰ ἀποκρυπτογραφήσει⁸. Ἡ ἀποστολή τοῦ ποιητῆ εἶναι νὰ συντονίσει τὴ φωνή του μὲ τὴν ἄφωνα ὁμιλία τῶν κοσμικῶν στοιχείων, τῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἄψυχων ἀντικειμένων.

Γιὰ τὸν λόγο αὐτόν, ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ Βαρβιτσιώτη ἀναδύεται μιὰ γνήσια καὶ βαθυστόχαστη θρησκευτικότητα. Μία ἀπὸ τὲς ώραίότερες, ἄλλωστε, συλλογές του ἐπιγράφεται *Ταπεινὸς αἶνος πρὸς τὴν Παρθένο Μαρία* (1971) καὶ περιέχει ποιήματα πρωτόγνωρου γιὰ τὴν ἐποχή μας θρησκευτικοῦ συναισθήματος, συγγενικοῦ μὲ ἐκεῖνο τοῦ Τ. Κ. Παπατσώνη ἢ, ἀκόμη, καὶ τοῦ ὕστερου Τάσου Λειβαδίτη:

*Γιατὶ ὅλα ἐδῶ βουλιάζουν μὲς στὴ σκιὰ δίχως Ἑσένα
 Ὅλα θαμπώνουν δίχως τὸ καθρέφτινο φιλί Σου
 Κι ὅσο ἀγρυπνῶ τὰ βράδια μὲ τοὺς πεθαμένους
 Τόσο καλύτερα ξεδιαλύνω τὴν ὄψη Σου
 Πὸν πλανιέται πάνω στὰ βλέφαρά τους
 Τόσο ἀγαπῶ βαθύτερα τὴν ἄκρα Σου ταπεινώσῃ
 Καὶ φτάνει μόνο ἓνα Σου βλέμμα
 Γιὰ νὰ σωθοῦμε ἀπ' τὸν βασάλτη τοῦ θανάτου
 Νὰ λάμπουν οἱ ἄγγελοι πάνω στὰ τζάμια τῶν παραθυριῶν
 Νὰ ῥθει τὸ πρῶτο φύλλωμα σὰν τῆς ἀνάστασης τῆ χαρυνγῆ⁹.*

Ἐδῶ ὁ ποιητὴς, ὅπως ἄλλωστε καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα ἔργα του, χρησιμοποιεῖ τὴν ἐκφραστικὴ πυκνότητα τῆς καθαρῆς ποίησης ποὺ διδάχθηκε ἀπὸ τὸν Μαλλαρμέ γιὰ νὰ διατυπώσει τὸ ὄραμα μιᾶς μεγάλης ἐλπίδας, μιᾶς γέφυρας μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ζωῆς καὶ θανάτου, ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἡ Παναγία. Ὁ Βαρβιτσιώτης σὲ αὐτὰ τὰ ποιήματα ἀναλαμβάνει νὰ μιλήσει ἐκ μέρους τῆς ἀνθρωπότητας καὶ μεταφέρει τὸ ἀτομικὸ του ἐγὼ σὲ ἓναν σχεδὸν μεταφυσικὸ ὥρο, ὅπου διαλύονται οἱ σκιές καὶ οἱ φόβοι. Ἡ ποίησή του μεταμορφώνεται τότε σὲ «γέυση παραδείσου», σὲ μιὰν ἀνάκληση τῆς ἀπόλυτης καὶ ἀμόλυντης ώραίότητας τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς.

Αὐτὴ, ἐξάλλου, ἡ μεταμόρφωση ἐκτυλίσσεται μπροστὰ στὰ μάτια μας μὲ ἀξιοθαύμαστην ἀπτότητα στὰ θαυμάσια ποιήματα τῆς συλλογῆς *Ἡ μεταμόρφωση, 1966-1971*, ποὺ εἶναι προφανῶς ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν θάνατο τῆς μητέρας του. Στους στίχους τῆς συλλογῆς αὐτῆς βλέπουμε τὴ σταδιακὴ μετά-

8. Ὁ.π., σελ. 41.

9. Τάκη Βαρβιτσιώτη, *Σύνοψη. Ποιήματα*. Τόμ. Β' 1958-1972. Ἑργατία, (Θεσσαλονίκη) 1981, σελ. 154.

πλαση τοῦ ἄψυχου κορμιοῦ σὲ μιὰ μοναδικὴ ἐλπιδοφόρα ἀναστημένη ὄντοτητα, σε ἓνα αἰώνιο καλοκαίρι καί, σὲ συμβολικὸ ἐπίπεδο, τῇ μεταμόρφωση τῆς χαμένης μητέρας σὲ Ρόδο τῆς αἰωνιότητος:

*Ἦρθες ξανά μιὰ νύχτα καλοκαιρινή
Μὲ ἀνθισμένη δλόκληρη τὴ λευκότητά σου
Παραμερίζοντας τὴν κυματιστὴ χλόη πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι σου
Γιὰ ν' ἀνταλλάξεις τὰ διεσταλμένα σου δάκρυα
Μ' ἓνα φιλὶ τῶν τροπικῶν
Τ' ἀσβεστωμένα χέρια σου
Μὲ τὴν ἀλλοφροσύνη τῶν φτερῶν
Τὸ καταρακωμένο πελιδνὸ σου σάβανο
Μὲ τὴν ἐπάνοδο τὴν κυκλική
Τοῦ αἰώνιου Ρόδου¹⁰.*

Ἴσως ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Τάφου (1898) τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Ἐπιταφίου (1936) τοῦ Γιάννη Ρίτσου νὰ μὴν ἔχει γραφεῖ ἓνας τόσο βαθιὰ λυρικός θρῆνος, ὅπου ὁ ποιητὴς δὲν ὀλοφύρεται καὶ δὲν ἀποκαρδιώνει τοὺς ἀναγνώστες του, ἀλλὰ, ἀντίθετα, κομίζει μήνυμα ἐλπίδας καὶ ἐμπιστοσύνης. Γιὰ νὰ κερδίσει, ὅμως, αὐτὴ τὴν ἐμπιστοσύνη, ὁ Βαρβιτσιώτης καταδύεται στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, ἐπιδιώκοντας νὰ ἀνασύρει ἀπὸ μέσα της τὴν αἴσθησι μιᾶς χαμένης πληρότητας, μιὰν αἴσθησι οἰκεία, ποὺ ὁ ποιητὴς μᾶς τὴν ἀνακαινίζει μὲ τὴ δική του γλώσσα.

Τὴν ἴδια προσπάθεια τοῦ Βαρβιτσιώτη διακρίνουμε καὶ σὲ μιὰν ἄλλη φιλόδοξη σύνθεσή του, τῇ Χριστουγεννιάτικῃ καντάτα σὲ τέσσερες φωνές (1957), ὅπου ὁ λόγος του προσλαμβάνει μιὰ μοναδικὴ μουσικὴ ποιότητα, μιὰ διαλογικὴ καὶ πολυφωνικὴ πολυμορφία, ποὺ ἐπιτρέπει στὸν ποιητὴ νὰ ἀνιχνεύσει τὸ «καινούργιο φῶς», ὅπως γράφει, ποὺ ἀποτυπώνεται στὰ μέτωπα ὅλων τῶν ἀνθρώπων¹¹. Τὸ μοτίβο τοῦ φωτός, καὶ ἰδίως τῆς νοσταλγίας τοῦ φωτός, ἐπανέρχεται συχνὰ στὸ ἔργο τοῦ Βαρβιτσιώτη καὶ τοῦ προσδίδει μιὰ μοναδικὴ διαφάνεια ὁράματος καὶ γλώσσας. Πράγματι, ἡ διαφάνεια τῶν βραχυλογικῶν του στίχων συμβάλλει ὥστε στὸν λόγο του, πέρα ἀπὸ τὴ μελαγχολία ποὺ διακρίνεται στὶς πρώτες συλλογές του, νὰ ἐμφανίζεται μιὰ αἰσιόδοξη καὶ ἀσκίαστη πραγματικότητα, ἀκόμη καὶ ὅταν τὸ σκοτάδι μοιάζει νὰ κυριαρχεῖ ἀπειλητικῶς.

10. Ὁ.π., σελ. 122.

11. Τάκη Βαρβιτσιώτη, *Σύνοψη. Ποιήματα*. Τόμ. Α' 1941-1957, Ἐγνατία, (Θεσσαλονίκη) 1980, σελ. 170.

Σε μίαν από τις σημαντικότερες ποιητικές συλλογές του, στα *Fragmenta* ή η βλάστηση των όρνιθων, 1977-1979, όπου ακούμε τους λυγμούς ενός τραυματισμένου ανθρώπου, το δράμα του λυτρωτικού φωτός εμφανίζεται και πάλι για να προσφέρει την όριστική κάθαρση στη συνείδηση που υπέφερε:

Τὰ πρῶτα κρῦα τοῦ χειμῶνα
 Ἔκαναν νὰ πετρώσει τὸ χαμόγελο
 Ἐπάνω στὶς νεκρικὲς μάσκες
 Ν' ἀντιλαλήσουν πάλι τὰ σφυριὰ
 Ν' ἀνάφουν οἱ φωτιὲς στὰ σιδεράδικα
 Νὰ δνειρεύονται οἱ ἄνθρωποι ἕνα φῶς
 Ἀσύγκριτα πὶδ σιωπηλό¹².

Ἐδῶ βρίσκεται ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα μυστικά τῆς τέχνης τοῦ Βαρβιτσιώτη: ἡ θρησκευτικότητα καὶ ἡ νοσταλγία του γιὰ μιὰ χαμένη πληρότητα συνενώνονται καὶ ταυτίζονται στὴν ὁλοκλήρωση ἑνὸς ἐρωτικοῦ προσώπου, σὲ μίαν ἀρχετυπικὴ ἔκφραση τῆς θηλότητας. Ἡ εἰκόνα αὐτῆς τῆς προσωποποιημένης ζωϊκῆς δύναμης θεωρεῖται ἀπὸ τὸν ποιητὴ ὡς ἡ σημαντικότερη ἐγγύηση τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, μιᾶς ἐλευθερίας ὀντολογικῆς τάξεως, χάρις στὴν ὁποία ὁ κατακερματισμένος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀντικρύξει τὴν ἄλλη ὅψη τῆς ζωῆς:

Ἐρατεινὴ ἐπιβάτιδα
 Ἐνὸς ἀλλόκοτου ὑπερωκεάνειου
 Ἀνάερη μορφή
 Καθὼς φτερὸ πὸν πέφτει
 Γαλάζιου περιστεριοῦ
 Τῆς μουσικῆς ἰέρεια
 Ἐμπλουτισμένη μὲ τὸ μυστήριο
 Πὸν ἄλλοτε ξετυλίγεις ἕναν χάρτη
 Ζωγραφισμένον ἀπὸ τὸν Ἔρωτα
 Κι ἄλλοτε πάλι προμηθεύεις
 Μάσκες ἢ σκελετοὺς
 Σὲ ποιὸν ἄλλο οὐρανὸ
 Μᾶς ὁδηγεῖς;¹³

12. Τάκης Βαρβιτσιώτης, *Σύνοψη. Ποιήματα*. Τόμ. Γ' 1973-1979. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1988, σελ. 211.

13. "Ο.π., σελ. 219.

Ἡ ποίηση τοῦ Βαρβιτσιώτη κορυφώνεται, ἀναμφίβολα, σὲ τέτοιες ποιητικές εἰκόνες ποὺ ἀποτυπώνουν μέσα ἀπὸ διαυγεῖς παραστάσεις τὸ ὄραμα μιᾶς πραγματικότητας πρὸς τὴν ὁποία ὅλοι πορευόμαστε καὶ πρὸς τὴν ὁποία ὅλοι εἴμαστε ὑποσυνείδητα προσανατολισμένοι.

Ἡ προσωποποίηση αὐτοῦ τοῦ *τέλους*, μὲ τὴ θρησκευτικὴ πλέον σημασία τοῦ ὅρου, ἐπανέρχεται συχνά σὰν ἓνα μελωδικὸ νῆμα ποὺ ἐνώνει τὴν ποιητικὴ γραφὴ τοῦ Βαρβιτσιώτη ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνισή της ἕως σήμερα. Μέσα ἀπὸ ὅλες τὶς ἐξελικτικὲς φάσεις τῆς διατυπώθηκε ἡ ἀνάγκη μιᾶς λύτρωσης καὶ ἡ βεβαιότητα μιᾶς ἀνακαίνισης. Ἡ ποίηση τοῦ Βαρβιτσιώτη εἶναι ἀπόρροια πίστεως στὸν πολιτισμὸ καὶ στὸν ἄνθρωπο ὡς ἀξία. Μέσα τῆς δλοκληρώνονται τὰ αἰτήματα τῶν ποιητικῶν γενεῶν πρὶν καὶ μετὰ τὸν Δεύτερο παγκόσμιον πόλεμο, τὰ αἰτήματα δηλαδὴ τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης ποὺ ἔβλεπε καὶ βλέπει πέρα καὶ πίσω ἀπὸ τὴν καταστροφὴ καὶ τὸν θάνατο, ποὺ ἀντίκρυζε καὶ ἀντικρύζει μὲ εὐλάβεια καὶ ἀφοσίωση τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου.

Γιὰ τοῦτο καὶ σήμερα στὴν ποίησή του βρίσκουμε μιὰ «πλημμυρίδα ἀπὸ φῶς»¹⁴ ποὺ μᾶς καθιστᾷ ἱκανοὺς νὰ προχωρήσουμε πέρα ἀπὸ τὶς νεκρώσιμες ἀκολουθίες τῆς τραγικῆς πραγματικότητος καὶ νὰ ποῦμε μαζί μὲ τὸν ποιητή:

*Ὁ τελευταῖος μου λόγος θὰ 'ναι ὅπωςδὴποτε
γιὰ τὴν αὐγή*

Ἀλλὰ γιὰ μὴν αὐγὴ ποὺ θὰ λάμπει ἀλλοιώτικα¹⁵.

Αὐτὴ ἡ διαφορετικὴ λάμψη τῆς ἐσωτερικῆς εὐγένειας, ἡ ἑκλαμψη, ἀκριβέστερα, τῆς ἀνθρώπινης αὐθεντικότητος, ἀποτελεῖ καὶ τὴ μεγαλύτερη συμβολὴ τῆς ποιητικῆς πράξης τοῦ Τάκη Βαρβιτσιώτη στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ λογοτεχνία. Μέσα στὸ ἔργο του ἀνακαλύπτουμε μιὰ πραγματικότητα ποὺ δὲν ἔχει ἀποσυντεθεῖ καὶ δὲν ἔχει ἀλλοιωθεῖ ἀπὸ τὴ δυστυχία τοῦ παρόντος, μιὰ πραγματικότητα ποὺ θεμελιώνεται ἐπάνω στὴ βεβαιότητα μιᾶς ἀναμενόμενης μεταμόρφωσης. Ὁ ποιητὴς μιλάει μὲ προφητικὴ ὁρμὴ καὶ πόνο γιὰ τὴ δύναμη τοῦ λόγου ποὺ καταυγάζει τὴ ζωή:

*Μέσα στοῦ κόσμου τὴν ἀπεραντοσύνη
Πῶς ἀναδύεται*

14. Τάκη Βαρβιτσιώτη, *Ἀκόμα ἓνα καλοκαίρι*, Φιλολογικὴ - Γ. Μπίμπης, Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 28.

15. *Ὁ.π.*, σελ. 37.

*Ἡ στίλβη τοῦ λόγου
Τὴν ὥρα τῶν γενεθλίων του¹⁶.*

Ἡ ποίηση τοῦ Βαρβιτσιώτη πανηγυρίζει τὰ γενέθλια τοῦ κόσμου, ποὺ γιορτάζονται κάθε στιγμή καὶ ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο. Γιὰ τοῦτο καὶ ὁ λόγος του θὰ παραμένει στιλπνός, διάφανος καὶ φωτεινὸς μέσα στὴν ἐλληνικὴ γλώσσα, δοξολογώντας μὲ εὐγνωμοσύνη τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς καὶ τὸ θάμβος τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξέως.

16. Τάκης Βαρβιτσιώτης, *Ἄρωμα ἐνὸς κομήτη*, ὁ.π., σελ. 51.